

Związek Morski – imperium Ateńczyków

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Inskrypcja ateńska IG 1, 3, 65, tłum. A. Wolicki, s. 20–23.
- Źródło: Inskrypcja ateńska IG 1, 3, 19, tłum. A. Wolicki, s. 7–11.
- Źródło: *Parafraza tekstu rzekomego (wedle niektórych) pokoju Kalliasa z 449 r. p.n.e. pomiędzy Atenami a Persją*, [w:] Diodor Sycylijski, *Biblioteka historyczna*, t. ks. XII, rozdz. 4, par. 5, tłum. A. Wolicki.

- Źródło: Danuta Musiał, *Świat grecki od Homera do Kleopatry*, Warszawa 2008, s. 110.
- Źródło: *Fragment mowy wygłoszonej w Sparcie przez postów z Mityleny*, jednego z najpotężniejszych sprzymierzeńców Aten w Związku Morskim. Mowa została wygłoszona w 428 r. p.n.e. po tym, jak Mityleńczycy zbuntowali się przeciw Atenom i szukali wsparcia u Spartan. Tukidydes, *Wojna peloponeska*, księga 3, rozdział 10, tłum. K. Kumaniecki, s. 101.
- Źródło: Tukidydes, *Wojna peloponeska*, t. ks. III, rozdz. 50, tłum. K. Kumaniecki, Warszawa 1988, s. 116–117.
- Źródło: *Tekst pokoju królewskiego z 387 r. p.n.e. pomiędzy Spartą a Persją*, [w:] Ksenofont, *Historia grecka*, t. ks. V, rozdz. 1, par. 31, tłum. W. Klinger, Wrocław 1958, s. 139.
- Źródło: Tukidydes, *Wojna peloponeska*, t. ks. 1, rozdz. 96, tłum. K. Kumaniecki, Warszawa 1988, s. 37.
- Źródło: Aleksander Wolicki, *Pokój Kalliasa*, [w:] B. Bravo, E. Wipszycka, A. Wolicki, M. Węcowski, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 92.
- Źródło: Aleksander Wolicki, *Składka członkowska (phoros)*, [w:] B. Bravo, E. Wipszycka, A. Wolicki, M. Węcowski, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 108.
- Źródło: Aleksander Wolicki, *Kolonie i kleruchie*, [w:] B. Bravo, E. Wipszycka, A. Wolicki, M. Węcowski, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 125.

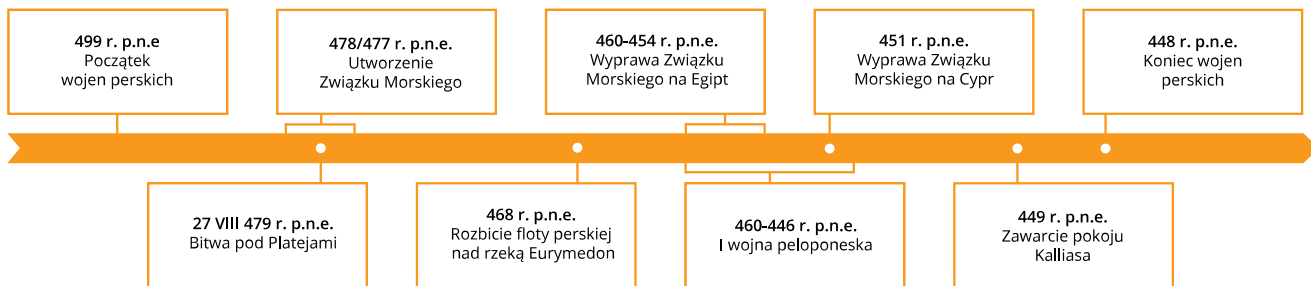

Związek Morski – imperium Ateńczyków

Tasos.

Źródło: Matvilho, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Wypędzenie Persów z Grecji właściwej po zwycięstwie pod Platejami nie oznaczało zakończenia wojen perskich. Weszły one w nowy etap: Grecy przeszli od wojny obronnej do ofensywy. Ich cel był prosty: oswobodzić spod władzy perskiej swoich rodaków z Azji Mniejszej. Siły greckie skupiły się pod wodzą Aten, które na czele Związku Morskiego sukcesywnie uwalniały kolejne *poleis*. Wraz z sukcesami Aten rosła liczba ich sojuszników, którzy jednak nie byli traktowani jako równi partnerzy. Po usunięciu zagrożenia perskiego Ateny nie zamierzały rezygnować z pozycji, jaką posiadały w sojuszu. Tych, którzy nie chcieli dłużej się godzić na ich przywództwo, surowo karano. W efekcie w krótkim czasie okazało się, że Grecy zamienili niewolę perską na ateńską.

Źródło: ContentPlus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, z jakich powodów Ateńczycy (być może) fałszowali historię.
- Opiszysz, kogo określano mianem „przyjaciół Ateńczyków” i jak takie osoby postrzegano poza Atenami.
- Ocenisz politykę Aten względem sojuszników.

Przeczytaj

Od symmachii...

Po zwycięstwach pod Platejami i Mykale Grecy z Azji Mniejszej masowo zgłaszali akces do [Związku Hellenów](#) i prosili o kontynuowanie walki z Persami aż do wyparcia ich z terenów nadbrzeżnych. Na czele Związku stała Sparta i to pod jej kierownictwem urządzono pierwsze wyprawy. Pauzaniasz, zwycięzca spod Platejów, mimo sukcesów (zdobył świetnie położony Byzantion) zraził do siebie [Jonów](#) swoją butą i surowością, zaraz też został odwołany do Sparty. Pod jego nieobecność Jonowie, wedle Tukidydesa, zwrócili się do Ateńczyków, „aby objęli nad nimi, jako pobratymcami, [hegemonię](#)”.

Spartanie wysłali innego dowódcę w miejsce Pauzaniausza, lecz było już za późno. W 478/477 r. p.n.e. Ateńczycy oraz Grecy z Azji Mniejszej i Cyklad zawarli [symmachię](#), czyli sojusz wojskowy, skierowany przeciwko Persji. Miał on charakter obronny i zaczepny. Każde z państw było zobowiązane do płacenia składki ([foros](#)) lub dostarczania okrętów wojennych. Skarbiec usytuowano na wyspie Delos. Tam też raz w roku miało się odbywać zgromadzenie wszystkich przedstawicieli symmachii, by debatować nad wspólnymi sprawami. Sojusz ten w nauce określany jest jako Związek Delijski (od Delos) lub Morski (ponieważ jego siła opierała się na flocie).

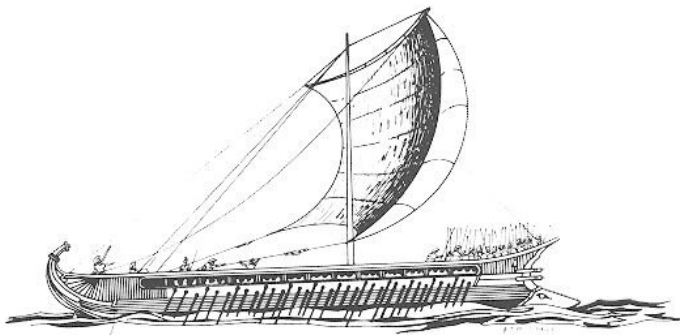

Ostrakon z napisem „Kimon, syn Miltiadesa”, pochodzący z Muzeum Agory w Atenach. Ten wybitny Ateńczyk odgrywał pierwsze skrzypce w ojczyźnie od powstania Związku do 462 r. p.n.e. Wówczas to doprowadził do wysłania Sparcie, zagrożonej wielkim buntem helotów i części periojków pomocy zbrojnej. Spartanie odesłali ekspedycję z kwitkiem. Zanim Ateńczycy przybyli, zdążyli zebrać większe wojska i obawiali się, że przybysze niespodziewanie wspomogą buntowników, a upokorzony Kimon (ponieważ to on stał na czele wyprawy, która nic nie wskórała) został zmuszony do opuszczenia miasta rok później, m.in. z inicjatywy słynnego Peryklesa. Nastąpiło to w wyniku ostracyzmu, czyli głosowania obywateli nad tym, którego obywatela należy usunąć z miasta na 10 lat. Jak się nazywały gliniane skorupki, które służyły do głosowania?

Źródło: Marsyas, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Szybko jednak okazało się, że Ateńczycy zaczęli wykorzystywać swoją pozycję do załatwiania interesów, które nie zawsze miały na celu dobro wspólne. Surowo ściągali *foroi*; zabraniali sojusznikom występować z symmachii, a tych, którzy się na to odważyli, uznawali za buntowników i surowo karali oraz brali zakładników. W 454 r. p.n.e. przenieśli skarbiec do Aten i otwarcie zaczęli finansować z niego rozbudowę miasta, wreszcie w miastach sojuszników osadzali kleruchów, którzy odgrywali rolę podobną do garnizonów (w razie buntu kleruchowie mieli natychmiast podjąć próbę jego stłumienia). Wszystko to skutkowało przekształceniem symmachii w *arche* (dosł. władza, panowanie), czyli imperium, w którym Ateny odgrywały rolę hegemon, sprawując władzę nad ściśle podporządkowanymi sobie i zależnymi państwami greckimi.

Związek w akcji

Przedstawienie triery – statku należącego do greckiej floty. Określ, w jaki sposób triery były napędzane. Czy były to szybkie statki?

Źródło: F. Mitchell, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Na początku Związek wypełniał cele, dla jakich został powołany: walczył z Persami. Zadanie to przez kilkadziesiąt lat wypełniał Ateńczyk Kimon, syn słynnego Miltiadesa. Na wszelkie sposoby starał się osłabić pozycję Persów nad Morzem Egejskim.

W pierwszej kolejności zniszczył perską flotę u ujścia rzeki Eurymedon (468 r. p.n.e.), co niewątpliwie doprowadziło do oswobodzenia *poleis* małaazjatyckich.

W kolejnych latach wyprawiał się na Egipt (460–454 r. p.n.e.), gdzie wybuchło antyperskie powstanie, stłumione ostatecznie przez Persów (grecka flota poniosła klęskę w delcie Nilu), a także na Cypr (451 r. p.n.e.), który szczęśliwie udało się odbić z rąk perskich. Sukcesy te doprowadziły w 449 r. p.n.e. do tzw. pokoju Kalliasa (część historyków wątpi w jego formalne zawarcie). Grecy zobowiązali się nie ingerować w sytuację na terenach podległych władzy perskiej, Persowie zaś zagwarantowali niezależność miastom greckim.

Zakończenie wojen z Persją stawiało pod znakiem zapytania zasadność istnienia Związku Morskiego, cel wszak został osiągnięty. Ateńczycy jednak nie zamierzali rezygnować z pozycji, jaką dawał im Związek. Wzrastające znaczenie Ateńczyków niepokoiło Spartę; między tymi potęgami szybko doszło do konfliktów. W latach 460–446 p.n.e. toczyła się tzw. I wojna peloponeska. Walki przebiegały ze zmiennym szczęściem, żadnej ze stron nie udało się zdobyć przewagi. Choć podpisany rozejm (miał obowiązywać 30 lat) dał wytchnienie obu stronom konfliktu, nie usunął przyczyn napięć. Odezwą się one ze zdwojoną siłą dekadę później, doprowadzając do największej wojny w dotychczasowych dziejach Greków.

Słownik

hegemonia

(gr. *hegemonia* – przywództwo) przewaga militarna i polityczna jednego państwa nad innymi

Jonowie

jedno z plemion greckich; skolonizowali środkową część zachodniego wybrzeża Azji Mniejszej; Jonami byli także Ateńczycy

kleruchowie

(z gr. *klerouchoi* – posiadający nadział ziemi) osadnicy kolonii ateńskich, tzw. kleruchii, zakładanych na terenach podległych władzy Ateńczyków, włącznie z państwami wchodzącymi w skład Związku Morskiego

foros (l.mn. foroi)

składka pieniężna, którą byli zobowiązani płacić wszyscy członkowie Związku Morskiego; jej wysokość była uzależniona od potencjału danej wspólnoty; oszacowania składek miał dokonać słynący ze sprawiedliwości Ateńczyk Arystydes

triera

starogrecka galera z trzema rzędami wiosł

Związek Hellenów

sojusz 31 państw greckich pod przewodnictwem Sparty; miał on koordynować greckie wysiłki zmierzające do odparcia perskiej inwazji

symmachia

(gr. *symmachia* – wspólna walka) określenie sojuszów wojskowych w starożytnej Grecji; terminu tego używali Grecy

Słowa kluczowe

Związek Morski, *foros*, *symmachia*, *arche*, Kimon, kleruchia, pokój Kalliasa

Bibliografia

B. Bravo, E. Wipszycka, M. Węcowski, A. Wolicki, *Historia starożytnych Greków, t. 2*, Warszawa 2009.

W. Lengauer, *Starożytna Grecja okresu archaicznego i klasycznego*, Warszawa 1999.

D. Musiał, *Świat grecki: od Homera do Kleopatry*, Warszawa 2008.

A. Ziółkowski, *Historia powszechna: starożytność*, Warszawa 2010.

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Wyjaśnij, dlaczego Ateńczycy w zdecydowany sposób rozprawiali się z „buntownikami”.

Twoja odpowiedź

OBIEKT MULTIMEDIALNY

KLIKNIJ, ABY OTWORZYĆ NA PEŁNYM EKRANIE

Źródło: Contentplus.pl, licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 2

Na podstawie mapy uzasadnij tezę, że politykę Ateńczyków można określić jako imperialną. Możesz posłużyć się definicją imperializmu z internetowego słownika języka polskiego PWN: „Imperializm – polityka zagraniczna państwa polegająca na podbojach kolonialnych lub dążeniu do podporządkowania sobie innych krajów”.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uporządkuj wydarzenia w kolejności chronologicznej. Najwcześniejsze z nich umieść u góry.

Ćwiczenie 2

Zaznacz, które z poniższych stwierdzeń są prawdziwe, a które fałszywe.

Ćwiczenie 3

Napisz, do którego wydarzenia odwołuje się autorka opracowania historycznego, i wyjaśnij, dlaczego uważa je za cezurę w funkcjonowaniu Związku Morskiego.

” Danuta Musiał

Świat grecki od Homera do Kleopatry

Pierwszy okres funkcjonowania symmachii zamyka rok 454 p.n.e., uważany za symboliczną datę w procesie przekształcania symmachii ateńskiej w ateńską *arche*.

Źródło: Danuta Musiał, *Świat grecki od Homera do Kleopatry*, Warszawa 2008, s. 110.

Ćwiczenie 4

Posiłkując się tekstami źródłowymi i danymi liczbowymi, oceń, która forma zależności od ateńskiej *arche* spośród wymienionych w tekście źródłowym była bardziej „opłacalna” dla sprzymierzeńców ateńskich: dostarczanie okrętów czy płacenie składek. Następnie wyjaśnij, dlaczego autor opracowania historycznego określił jedną formę zależności od ateńskiej *arche* za bardziej opłacalną dla Ateńczyków.

Źródło A

” Tukidydes

Wojna peloponeska

Ateńczycy ustalili, które państwa mają dostarczyć pieniędzy na wojnę z barbarzyńcą, a które okrętów.

Źródło: Tukidydes, *Wojna peloponeska*, t. ks. 1, rozdz. 96, tłum. K. Kumaniecki, Warszawa 1988, s. 37.

Źródło B

Źródło: Na podstawie: N. Fields, *Grecki okręt wojenny 500-322 przed Chr.*, Oświęcim 2017; [w:] Bravo, E. Wipszycka, M. Węcowski, A. Wolicki, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 107-113.

1 talent = 60 min = 6000 drachm.

70 – liczba okrętów wyspiarzy z Samos, potężnego sprzymierzeńca ateńskiego (50 trier i 20 transportowców)

Źródło C

” Aleksander Wolicki

Składka członkowska (phoros)

Ateńczycy mogli doprowadzić poszczególne *poleis* do dobrowolnej rezygnacji z floty na rzecz bardziej opłacalnego trybutu.

Źródło: Aleksander Wolicki, *Składka członkowska (phoros)*, [w:] B. Bravo, E. Wipszycka, A. Wolicki, M. Węcowski, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 108.

Ćwiczenie 5

Na podstawie tekstu źródłowego dotyczącego kleruchii podaj argumenty potwierdzające tezy a. i b. zawarte w opracowaniu historycznym.

” Aleksander Wolicki

Kolonie i kleruchie

Osadnictwo [ateńskie wewnątrz arche] można rozpatrywać zarówno z perspektywy [a.] kontroli imperium nad miastami związkowymi, [...] jak i [b.] eksploatawania imperium przez hegemoną.

Źródło: Aleksander Wolicki, *Kolonie i kleruchie*, [w:] B. Bravo, E. Wipszycka, A. Wolicki, M. Węcowski, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 125.

” Tukidydes

Wojna peloponeska

Na przyszłość [Ateńczycy] nie nałożyli żadnej daniny na Lesbijczyków, lecz podzieliwszy wyspę [...] na trzy tysiące działek, trzysta z nich poświęcili bogom, resztę zaś przeznaczyli dla swych osadników wybranych losem; dla tych osadników ziemię nadal uprawiali Lesbijczycy, a za każdą działkę musieli płacić rocznie czynsz dzierżawny w wysokości dwóch min.

Źródło: Tukidydes, *Wojna peloponeska*, t. ks. III, rozdz. 50, tłum. K. Kumaniecki, Warszawa 1988, s. 116–117.

Ćwiczenie 6

Poniższe inskrypcje mówią o przywilejach nadawanych przez Ateny „przyjaciołom Ateńczyków”, którzy byli obywatelami miast należących do Związku Morskiego. Na podstawie analizy inskrypcji rozstrzygnij, jaki był stosunek do nich pozostałych obywateli miast wchodzących w skład symmachii ateńskiej. Podaj dwa argumenty za swoim stanowiskiem, odwołując się do treści inskrypcji.

” Jeżeli ktoś zabije Achelojona czy któregoś z jego dzieci w którymś z miast rządzonych przez Ateńczyków, miasto będzie winne 5 talentów, jak za zabicie Ateńczyka.

Źródło: Inskrypcja ateńska IG 1, 3, 19, tłum. A. Wolicki, s. 7–11.

” Nikomu nie wolno go karać bez udziału ludu ateńskiego. Ten przywilej nadaje się także potomkom Apollonofanesa.

Źródło: Inskrypcja ateńska IG 1, 3, 65, tłum. A. Wolicki, s. 20–23.

Ćwiczenie 7

Istnienie pokoju Kalliasa jest podawane w wątpliwość. Część historyków uważa, że wcale nie doszło do oficjalnego rozejmu, ale do dyskretnej umowy między Ateńczykami a Persami (zob. następne zadanie), a tekst rzekomego pokoju został sfabrykowany przez Ateńczyków ok. 387 r. p.n.e., kiedy to Sparta podpisała rzeczywisty rozejm z Persją. Na podstawie analizy tekstów obu traktatów wyjaśnij, dlaczego niektórzy historycy sądzą, że Ateńczycy mieli powody, aby sfabrykować tekst pokoju Kalliasa po tym, jak Spartanie porozumieli się z Persją.

” Tekst pokoju królewskiego z 387 r. p.n.e. pomiędzy Spartą a Persją

Król [Persji] Artakserkses uważa za sprawiedliwe, ażeby miasta [greckie] znajdujące się w Azji należały do niego, z wysp zaś Klazomenaj i Cypr; ażeby pozostałe miasta greckie, zarówno małe, jak i wielkie, miały samorząd [...]. Ktokolwiek zaś pokoju tego nie przyjmuje, z tymi ja [król Persji] [...] będę wojował na ziemi i morzu, okrętami i pieniędzmi.

Źródło: *Tekst pokoju królewskiego z 387 r. p.n.e. pomiędzy Spartą a Persją*, [w:] Ksenofont, *Historia grecka*, t. ks. V, rozdz. 1, par. 31, tłum. W. Klinger, Wrocław 1958, s. 139.

” Parafraza tekstu rzekomego (wedle niektórych) pokoju Kalliasa z 449 r. p.n.e. pomiędzy Atenami a Persją

Wszystkie greckie miasta w Azji mają być wolne, perskim satrapom nie wolno zbliżyć się do morza na odległość mniejszą niż trzy dni drogi ani wypływać okrętem wojennym poza Faselis i Wyspy Kyanejskie. Jeżeli król [perski] i wodzowie [perscy] tego dotrzymają, Ateńczycy nie będą wyprawiać się zbrojnie przeciw ziemiom, nad którymi panuje król.

Źródło: *Parafraza tekstu rzekomego (wedle niektórych) pokoju Kalliasa z 449 r. p.n.e. pomiędzy Atenami a Persją*, [w:] Diodor Sycylijski, *Biblioteka historyczna*, t. ks. XII, rozdz. 4, par. 5, tłum. A. Wolicki.

Ćwiczenie 8

Na podstawie analizy tekstu źródłowego wyjaśnij, dlaczego autor opracowania historycznego określa pokój Kalliasa jako „nieformalny” układ, którego zarówno Ateńczycy, jak i Persowie nie zamierzali rozgłaszać. Następnie odwołując się do własnej wiedzy, dokończ urwany fragment opracowania historycznego: wyjaśnij, dlaczego Ateńczycy mieli powody, aby nie informować nikogo o porozumieniu z Persami.

” Aleksander Wolicki

Pokój Kalliasa

Wydaje się wielce prawdopodobne, że Kallias, bliski współpracownik Kimona, a po jego śmierci Peryklesa, w imieniu kierowniczej grupy w Atenach doprowadził do porozumienia z przedstawicielami króla [perskiego]. Ta nieformalna ugoda utrzymała się do 412 r., bowiem żadna ze stron nie była zainteresowana jej naruszeniem ani tym bardziej rozgłaszaniem: perska, jako że Wielki Król oficjalnie nie paktował, lecz jedynie wydawał rozkazy; ateńska zaś [...]

Źródło: Aleksander Wolicki, *Pokój Kalliasa*, [w:] B. Bravo, E. Wipszycka, A. Wolicki, M. Węcowski, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009, s. 92.

” **Fragment mowy wygłoszonej w Sparcie przez posłów z Mityleny**

Sprzymierzyliśmy się zaś nie z Ateńczykami, w celu ujarznienia Hellenów, lecz z Hellenami, w celu wyzwolenia ich od panowania perskiego. Dopóki Ateńczycy traktowali nas jak równych sobie, chętnie szliśmy za nimi; kiedy jednak zobaczyliśmy, że zaniechali walki z Persami, a zaczynają ujarzmiać własnych sprzymierzeńców, wtedy już nie czuliśmy się bezpieczni. Prócz nas i Chiotów Ateńczycy ujarzmili wszystkich sprzymierzeńców, którzy nie potrafili porozumieć się celem wspólnej obrony [przed Persami], my zaś, zachowując niepodległość i wolność może tylko z nazwy, braliśmy udział we wspólnych z Ateńczykami wyprawach.

Źródło: *Fragment mowy wygłoszonej w Sparcie przez posłów z Mityleny*, jednego z najpotężniejszych sprzymierzeńców Aten w Związku Morskim. Mowa została wygłoszona w 428 r. p.n.e. po tym, jak Mityleńczycy zbuntowali się przeciw Atenom i szukali wsparcia u Spartan. Tukidydes, *Wojna peloponeska*, księga 3, rozdział 10, tłum. K. Kumaniecki, s. 101.

Dla nauczyciela

Autor: Sebastian Rajewicz

Przedmiot: Historia

Temat: Związek Morski – imperium Ateńczyków

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

III. Świat starożytnych Greków.

Uczeń:

3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- definiuje pojęcia Związek Morski, *foros*, *symmachia*, *arche*;
- charakteryzuje transformację Związku od sojuszu wojskowego do imperium ateńskiego;
- ocenia postawę Ateńczyków względem sojuszników.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza).

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Faza wprowadzająca:

1. Prezentacja przez nauczyciela tematu oraz celów zajęć, omówienie z uczniami kryteriów sukcesu.
2. Nauczyciel prosi chętnego ucznia lub uczennicę o wyjaśnienie terminu Związek Hellenów. Następnie zapowiada uczniom, że będą się uczyć o Związku Delijskim, zwanym też Morskim albo Ateńskim. Pyta uczniów: Co możemy powiedzieć

o tym związku na podstawie samej jego nazwy? Uczniowie zgłaszają swoje propozycje, prowadzący informuje uczniów, że to nazwa nadana przez historyków współczesnych. W starożytności mówiono o tym związku „Ateńczycy i ich sojusznicy”.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przedstawia okoliczności objęcia przez Ateńczyków przewodnictwa nad Grekami (sprawa Pauzanasza, plus Ateny to państwo morskie, Sparta – lądowe). Opisuje cel powstania Związku. Podkreśla, że wszystkie państwa dołączyły do Związku dobrowolnie. Wprowadza termin *phoros*. Prosi uczniów o wykonanie ćwiczenia 4. Udziela uczniom informacji zwrotnej.
2. Nauczyciel informuje uczniów, że z czasem Związek przerodził się z sojuszu przeciw Persom w imperium ateńskie. Prosi uczniów o indywidualne zapoznanie się z mapą i opisanie tego procesu – wykonanie poleceń: Polecenie 1: Wyjaśnij, dlaczego Ateńczycy w zdecydowany sposób rozprawiali się z „buntownikami”? oraz Polecenie 2: „Na podstawie uzasadnij tezę, że politykę Ateńczyków można określić jako imperialną”. Określa czas na wykonanie przez uczniów zadania.
3. Po ustalonym czasie nauczyciel prosi jedną osobę o zaprezentowanie swoich odpowiedzi. Pozostali uczniowie mogą dopowiadać istotne według nich informacje, wspólnie z nauczycielem weryfikują poprawność wykonanego zadania.
4. Aby uzmysłwić uczniom stosunek sprzymierzeńców ateńskich do Ateńczyków, nauczyciel prosi uczniów o wykonanie ćwiczenia 6. Udziela uczniom informacji zwrotnej.
5. Nauczyciel wskazuje na dwa przełomowe momenty w transformacji Związku od sojuszu wojskowego w imperium ateńskie: przeniesienie skarbcza Związku z Delos do Aten i zawarcie pokoju Kalliasa. Pyta uczniów, dlaczego Ateńczycy zdecydowali się na ulokowanie skarbcza w Atenach. Wybrany/Chętny uczeń lub uczennica przedstawiają swoją propozycję, następuje wspólne omówienie, nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej. Następnie prosi uczniów o wykonanie ćwiczenia 8, poświęconego pokojowi Kalliasa.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel prosi uczniów o pracę w parach i odniesienie się do tezy: Grecy, starając się wyswobodzić spod zależności od Persów, zamienili niewolę perską na ateńską. Wybrana para przedstawia swoje wnioski, nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedź, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
2. Nauczyciel rozdaje uczniom ankietę ewaluacyjną z oceną lekcji, pracy własnej ucznia oraz pracy klasy.

Praca domowa

Wykonaj pozostałe ćwiczenia.

Materiały pomocnicze

B. Bravo, E. Wipszycka, M. Węcowski, A. Wolicki, *Historia starożytnych Greków*, t. 2, Warszawa 2009.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Mapa może służyć jako wstęp do omówienia genezy wojny peloponeskiej. Wtedy uczniowie mogą się z nią zapoznać przed lekcją (lekcja odwrócona).